

Sygn. akt II UK 9/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z wniosku J.G.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.

o emeryturę i wysokość kapitału początkowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 września 2020 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 7 września 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...]., wyrokiem z dnia 7 września 2018 r., zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 13 czerwca 2018 r. i oddalił odwołanie J.G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w B. z dnia 13 grudnia 2017 r. odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

W sprawie ustalono, że odwołujący się w okresie od 20 listopada 1978 r. do 28 maja 1990 r. i od 16 listopada 1990 r. do 31 sierpnia 1991 r. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w Lidze Obrony Kraju w S., na stanowisku kierowcy - instruktora praktycznej nauki jazdy samochodem ciężarowym, zaś od 10 maja 1989 r. na stanowisku starszego instruktora nauki jazdy. Jego praca polegała na prowadzeniu wyłącznie zajęć praktycznych.

Sąd Okręgowy dopuścił w sprawie dowód z opinii biegłego sądowego i za tym dowodem przyjął, że odwołujący się wykonywał pracę w warunkach szczególnych jako instruktor nauki jazdy samochodem ciężarowym, o której mowa w wykazie A, dział XIV, poz. 24 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej rozporządzenie). Sąd pierwszej instancji zauważył, że odwołujący się nie kierował bezpośrednio pojazdem, ale prowadził zajęcia instruktażowe dla przyszłych kierowców samochodów ciężarowych. Były to pojazdy przystosowane do nauki jazdy. Tym samym odwołujący się sprawował nadzór nad pracą kierowcy samochodu ciężarowego, którego praca jest zaliczana do prac w warunkach szczególnych. Rodzaj czynności instruktora jest powszechnie znany i nie wymaga dodatkowego opisu. Zaliczenie okresu pracy na tym stanowisku uprawnia ubezpieczonego do emerytury, bowiem spełnia wszelkie przesłanki, w tym 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Apelacyjny podzielił przedmiotowe ustalenia, stwierdzając jednocześnie, że nie uprawniały one do przyznania emerytury, mimo że nie było sporne miejsce świadczenia pracy oraz rodzaj wykonywanych czynności. W rezultacie rzecz sprowadzała się do uznania czy za pracę w warunkach szczególnych można uznać pracę instruktora nauki jazdy w odniesieniu do kontroli międzyoperacyjnej, kontroli jakości produkcji i usług oraz dozoru inżynierijno-technicznego na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie.

Analizując powstały problem, Sąd Apelacyjny odwołał się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 2014 r., I UK 113/14 (LEX nr 1552137), w którym wyjaśniono, że praca instruktora nauki jazdy nie stanowi pracy kierowcy

samochodu ciężarowego (wykaz A, dział VIII, poz. 2 rozporządzenia). Dalej Sąd odwoławczy uznał, że praca ubezpieczonego nie stanowiła kontroli międzyoperacyjnej, kontroli jakości produkcji i usług oraz dozoru inżyniersko-technicznego. Brzmienie przepisu wskazuje, że kontrola i dozór są sprawowane na oddziałach i wydziałach, czyli w zorganizowanej komórce organizacyjnej a nie w odniesieniu do jednego stanowiska. Uczestnik kursu nie świadczył usług ani nie uczestniczył w procesie produkcji, ani też nie pracował w transporcie (nie świadczył usług transportowych).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny orzekł z mocy art. 386 § 1 k.p.c.

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wniósł pełnomocnik odwołującego się, zaskarżając go w całości. Skarżący zarzucił naruszenie prawa materialnego: (-) art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1-2, 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53, dalej ustawa emerytalna) w związku z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia, przez brak przyznania emerytury wskutek błędnej wykładni prawa, to jest, że praca instruktora praktycznej nauki zawodu jazdy na samochodach ciężarowych nie jest pracą w szczególnych warunkach, ponieważ nie była wykonywana w transporcie; (-) art. 2 pkt 21 ustawy z dnia 30 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1260), przez jego niezastosowanie i uznanie, że za kierowcę w przypadku kursu prawa jazdy należy uznawać instruktora, gdyż uczestnik kursu nie posiada uprawnień do kierowania. Nadto skarżący wskazał na naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie: art. 328 § 2 w związku z art. 233 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c., przez pominięcie zebranego materiału dowodowego i brak jego oceny co do charakteru zatrudnienia odwołującego się.

Mając na uwadze powyższe, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie jest zasadna. Wskazany zarzut naruszenia prawa procesowego (art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 i art. 382 k.p.c.) nie jest zbudowany trafnie w odniesieniu do przyczyn i powodów wydania przez Sąd Apelacyjny wyroku reformatoryjnego. W sprawie nie doszło do odmiennej rekonstrukcji faktów, gdyż te w zasadzie były bezsporne (miejsce pracy odwołującego się oraz rodzaj wykonywanych czynności). Z tego punktu widzenia pisemne uzasadnienie Sądu Apelacyjnego zawiera niezbędne elementy, które jednocześnie poddają się kontroli kasacyjnej. Niemniej przypomnienia wymaga fakt, że do postępowania kasacyjnego nie należy rozstrzyganie sporów o ocenę dowodów ani o prawidłowość ustalenia stanu faktycznego sprawy, którym Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹³ § 2 k.p.c. jest związany. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. formalnie wyłącza jako podstawę skargi kasacyjnej zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, co powoduje, że art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c. odnoszący się wprost do oceny dowodów nie może stanowić uzasadnionej podstawy skargi kasacyjnej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 listopada 2015 r., III UK 34/15, LEX nr 1977827; z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366; z dnia 13 stycznia 2010 r., II CSK 372/09, LEX nr 577688).

Nie ma także przesłanek do podzielenia stanowiska skarżącego w odniesieniu do norm prawa materialnego. Przede wszystkim przesłanki do uzyskania emerytury są uregulowane w zamkniętym katalogu wynikającym z przepisów ustawy emerytalnej i rozporządzenia. Tym samym nie można ich skutecznie poszukiwać w obszarze innych przepisów prawa, w tym także przepisów Prawo o ruchu drogowym. Powołany w tej mierze art. 2 pkt 21 tej ustawy zawiera definicję kierowcy i przyjmuje, że jest nią osoba uprawniona do kierowania pojazdem silnikowym lub motorowerem (podobnie art. 4 ust. 1 pkt 28 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r.- Prawo o ruchu drogowym, Dz.U. z 1983 r. Nr 6, poz. 35). Jednak w żaden sposób nie wyjaśnia on sytuacji odwołującego się, bowiem oczywiste jest, że instruktor nauki jazdy powinien mieć uprawnienie do kierowania pojazdem objętego nauczaniem. Zresztą w okresie pracy odwołującego się na stanowisku instruktora nauki jazdy samochodem ciężarowym obowiązywały także przepisy ustawy z dnia 27 listopada 1961 r. o bezpieczeństwie i porządku ruchu na drogach publicznych (Dz.U. z 1961 r. Nr 53, poz. 295). W myśl art. 3 ust. 1 pkt 3 tej ustawy

kierujący - oznaczał osobę, która kierowała pojazdem. W orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyrok z dnia 12 listopada 2014 r., I UK 113/14, LEX nr 1552137) wyjaśniono już, że wskazanie w załączniku do rozporządzenia prac kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony wyklucza także przyporządkowanie temu wykazowi innych prac ze względu na przepisy ustaw pozostających poza systemem prawa ubezpieczeń społecznych. Sięganie do nich jest zresztą bezprzedmiotowe, gdyż elementem definicji jest kierowanie pojazdem, a nie instruowanie kierującego pojazdem uczestnika kursu.

W tej ostatniej kwestii należy podnieść, że przepisy rozporządzenia wymieniają instruktora w odniesieniu do prac personelu latającego statków żeglugi powietrznej (wykaz B, dział I, poz. 6). Jednak przy pracy w transporcie takiego rozszerzonego katalogu podmiotów uprawnionych brak, podobnie jak przy pracach maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych. Ma to swój wydźwięk, gdyż przepisy prawa ubezpieczeń społecznych powinny być wykładane ściśle (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2008 r., I UZP 6/08, OSNP 2009 nr 9-10, poz. 120), co oznacza w zasadzie prymat dyrektyw wykładni językowej w odniesieniu do pozostałych metod wykładni, w tym wykładni systemowej, historycznej lub celowościowej. Tak ukształtowane stanowisko nie jest przypadkowe, gdyż przesłanki uzyskania prawa do emerytury nie powinny lokować się w sferze swobodnego uznania. Nadto usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (usług) jest umiejscowione.

Idąc dalej, przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924) nie wymieniają instruktora przy pracach kierowców autobusów, trolejbusów, motorniczych tramwajów. Przedmiotowe rozszerzenie obejmuje zaś instruktora przy pracach pilotów statków powietrznych oraz przy pracach maszynistów pojazdów trakcyjnych (załącznik nr 2, poz. 1 i 5). Z tego względu nawet poszukiwanie wykładni prawa sprzyjającej

stanowisku skarżącego, za pomocą aksjologicznych argumentów do objęcia jego pracy systemowym spojrzeniem, nie może przynieść oczekiwanego rezultatu.

Oceny tej nie modyfikuje jednostkowe stanowisko wyrażone w orzecznictwie sądów powszechnych (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 września 2014 r., III AUa 2441/13, LEX nr 1537439), którego skład orzekający nie podziela z przyczyn wyżej wskazanych, zwłaszcza że dana kwestia jest w szerszej perspektywie jednolicie rozumiana (zob. wyroki Sądu Apelacyjnego w Łodzi: z dnia 23 października 2013 r., III AUa 103/13, LEX nr 1386102; z dnia 8 kwietnia 2013 r., III AUa 1105/12, LEX nr 1313352; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 21 grudnia 2016 r., III AUa 544/16, LEX nr 2257032; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 3 czerwca 2019 r., III AUa 622/19, LEX nr 2701991).

Nie ma racji skarżący także w tej części uzasadnienia skargi kasacyjnej, w której usiłuje wydobyć argumenty świadczące o pracy odwołującego się w transporcie (wykaz A, dział VIII rozporządzenia). Przedmiotowe zagadnienie zostało wyjaśnione przy okazji oceny pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika) w zbiegu z prawem tych osób do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. W myśl tej linii orzeczniczej za transport nie uznaje się prac, w których nie mamy do czynienia z potocznym rozumieniem tego pojęcia, czyli z sytuacją, w której kierujący niczego nie transportuje (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696 i wskazane tam orzecznictwo). W judykaturze bezsporne jest, że szkodliwość (uciążliwość) pracy nie powstaje w związku z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych z tym związanych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499). W obrębie tej pętli indukcyjnej nie mieszczą się prace rodzajowo zbliżone, podobne, lecz charakteryzujące się odrębną cechą, jaką jest położenie akcentu na praktyczną naukę jazdy a nie sam fakt kierowania pojazdem. Oceny tej nie modyfikuje możliwość używania przez instruktora hamulca pojazdu, sprzęgła, gdyż wówczas nadal nie pracuje on jako kierowca w transporcie, co słusznie skonstatował Sąd Apelacyjny.

Warto także zauważyć, że Sąd drugiej instancji nie ograniczył się tylko do analizy wykazu A, działu VIII rozporządzenia, gdyż nawet więcej miejsca i argumentów poświęcił zagadnieniu pracy odwołującego się w kontekście wykazu A, dział XXIV rozporządzenia, który jednak nie został objęty zakresem zaskarżenia, bowiem w tej mierze skarga kasacyjna milczy. Z tego względu jako *obiter dictum* można jedynie wskazać, że praca instruktora praktycznej nauki jazdy samochodem ciężarowym nie wyczerpuje znamion zatrudnienia w kontroli operacyjnej, kontroli jakości produkcji i usług oraz dozorze inżynieryjno-technicznym na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. O ile w samym uzasadnieniu skargi kasacyjnej jest mowa o sprawowaniu nadzoru (lecz bez bliższego wyjaśnienia tego terminu), to w kontekście ustalonych okoliczności faktycznych klarowne jest, że odwołujący się nie sprawował czynności nadzorczych względem pracowników. Tymczasem tego rodzaju zakres zadań musi polegać na bezpośrednim nadzorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 8 stycznia 2014 r., II UK 229/13, LEX nr 1418807; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z dnia 14 stycznia 2014 r., II UK 209/13, LEX nr 1421811). Chodzi też o dozór inżynieryjno - techniczny a nie dowolny sposób sprawowania pieczy (nad kursantem) i przekazywania mu wiedzy odnośnie do sposobu prowadzenia pojazdów ciężarowych.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398¹⁴ k.p.c.